

Comentaris al treball d'E. Gaddini «Itineraris en la creativitat de Bion»

Revista Catalana de Psicoanàlisi, Vol. XXXVI/2

Josep Oriol Esteve Rufié¹
Barcelona

Eugenio Gaddini (Cerignola, 1916 – Roma, 1985) és un autor molt significatiu en la psicoanàlisi italiana i poc conegut entre nosaltres. Per aquest motiu, el comentari al treball que avui es publica va precedir d'unes notes sobre la seva vida i el seu pensament.²

Va ser psicoanalista de la SPI (*Società Psicoanalitica Italiana*) i de la IPA. El treball «Itineraris en la creativitat de Bion» segurament no és dels més definitoris d'aquest autor, però té actualitat perquè ens ofereix una visió del pensament de Bion quan Bion encara era viu i el món psicoanalític s'anava trobant amb la novetat i la complexitat del seu treball. És una proposta interessant amb vista al proper congrés Bion 2020. Es pot observar algun paral·lelisme biogràfic entre Gaddini i Bion que potser explica, en part, la inspiració per escriure aquest text: Gaddini va prendre part en la Segona Guerra mundial, a l'Hospital Militar de Mirano Veneto, i després de l'armistici de 1943 va prendre part en la resistència antifeixista.

1. Psicoanalista SEP-IPA.

2. Informació extreta de www.aspi.unimib.it (web de la Universitat Bicocca de Milà) i de www.spiweb.it (web de la *Società Psicoanalitica Italiana*, novembre de 2019).

Després de la guerra va ser director de l'Hospital de la Creu Roja de Forte Aurelia, a Roma, fins al 1956. Es va apropar a la psicoanàlisi a partir del seu interès pels aspectes psicològics dels pacients, i de la seva convicció que les malalties tenen un origen psicofísic. Va començar aviat la formació psicoanalítica i va ser president de la SPI entre 1978 i 1982. També va ser director de la *Rivista di Psicoanalisi* diversos anys i és conegut el seu compromís institucional en la difusió i l'ensenyament de la psicoanàlisi.

Gaddini va ser molt proper a la psicoanàlisi anglòfona i especialment a Winnicott. L'àrea principal del seu estudi va ser la relació cos-ment i el desenvolupament primerenc, la manera com s'organitza l'activitat mental en els primers temps de vida, la formació psicològica de l'individu i la seva capacitat de relació amb l'altre. En aquest sentit, es va ocupar dels processos imitatius en la primera infància i va estudiar com la sensació corporal en la imitació té un paper determinant en la construcció de la identitat i en l'inici de la diferenciació. A partir d'una condició inicial de no-diferenciació entre *self* i *no-self*, els processos imitatius, que es realitzen en una àrea psicosensoial, porten a una Organització Mental de Base, un concepte encunyat per Gaddini que es refereix a una primera forma d'organització psíquica que té com a primer objectiu el de fer front a l'experiència de ser un individu separat.

Aquest article, escrit per Gaddini poc després de la mort de Bion, que va tenir lloc el 1979, conté no tan sols un relat apreciatiu respecte de l'analista, sinó una abundant informació sobre Bion en la qual basar la valuosa elaboració que fa del procés creatiu d'aquest autor.

Aquest article té dos apartats. El primer és «La creativitat en el llenguatge», amb una nota inicial on Gaddini tracta de mostrar com la valoració que fa Bion en relació amb el significat del llenguatge no està en contra de les teories de Freud. Constantment intenta mantenir que hi ha una continuïtat entre les teoritzacions de Freud i les que Gaddini extreu i considera de l'obra de Bion.

Penso que és l'admiració i l'ús i el consum continuat de la poesia mateixa, allò que Gaddini creu que modela el llenguatge científic de Bion tan inusual i tan a prop del misteri. És a dir, el desconegut: el desconegut és l'objecte comú amb la poesia. Gaddini posa com a exemple la invenció de Bion de la lletra O com a senyal. Senyal de l'existència d'un misteri per al qual no tenim paraules, ni per descriure'l ni, encara menys, per explicar-lo. Però poèticament podríem dir que li donem existència. El científic Gaddini aquí fa unes precisions molt interessants:

La primera és que el signe O, tot i ser portador d'una experiència particular profunda i participar d'aquesta manera del model poètic, és usat simultàniament com un instrument precís i rigorós del discurs científic. La segona és un afegit que em sembla pertinent amb el que he dit abans de la «necessitat poètica» en el llenguatge de Bion. En la seva

convicció, el model poètic consisteix a expressar coses que, en la seva «veritat», no es poden expressar mitjançant el pensament lògic. Així, doncs, el que diferencia aquests dos models és el *grau de veritat* que l'expressió poètica és capaç d'aconseguir, en comparació amb el pensament lògic, quan la indagació aborda els fenòmens protomentals.

Crec que val la pena seguir considerant concretament el que assenyala Gaddini de l'obra de Bion: preconcepció respecte de la concepció, β respecte d' α , que permeten adquirir una idea de com on no hi ha forma, s'adquireix la primera forma, i amb això s'obre una primera possibilitat de representació mental «òbviament molt lluny del pensament lògic».

Aquestes consideracions porten Gaddini a plantejar-se la poètica i la lògica del treball psicoanalític. Amb això també s'aproxima sense saber-ho a les inquietuds de Pere Folch expressades més tard en el seu treball «La lírica i la lògica en la interpretació»³.

Més endavant, intenta definir un «pensament objectiu» i un altre de «subjectiu» (oníric/poètic). Jo diria que en contraposició al de Bion, però sintònic amb els afanys científistes del moment i del mateix Gaddini.

Al segon apartat, «El lent i primerenc procés de la descoberta de la importància dels grups», Gaddini exposa amb gran estil literari una bona part dels elements biogràfics de Bion, per explicar-se i explicar-nos com, a causa de les vicissituds que va viure, va poder arribar a les descobertes lentes i precoces sobre els grups (títol d'aquest segon apartat). El descabdellament que fa de la vida de Bion permet que n'emanin una sèrie de suggeriments. A mi, per exemple, em permet aixecar el vel que cobria el misteri de la tria de Bion del terme *reverie* en els seus desenvolupaments. Això ha estat així perquè, en l'exposició que fa Gaddini, m'han quedat subratllats aquests aspectes biogràfics que m'han mostrat d'una nova manera la implicació de Bion amb França, tant pel que fa als aspectes biogràfics com als ancestrals, així com el seu profund coneixement de l'idioma francès, ja que el va ensenyar durant dos anys al seu col·legi, el *Bishop's Stortford College*, a Stanford. D'aquí podem entendre que per a Bion, *reverie* té un sentit primigeni; per a mi, aquest terme semblava que sempre tenia un component misteriós, però ara el veig lligat al coneixement del francès que permetia a Bion acoblar el sentit misteriós que implica l'ús d'un terme estranger amb el col·loquial, i que nosaltres hem traduït simplement per *somieig*. Tant és així que, per mantenir aquest sentit misteriós, moltes vegades utilitzem el terme *reverie* en lloc de *somieig*.

3. Folch, P. (2005). La lírica i la lògica en la interpretació. *Rev. Cat. Psicoanàl.*, XXII/1-2, p. 15-26.

És molt interessant tot l'enfocament que fa Gaddini sobre el gran amor de Bion per la poesia i la manera com entén que atribuir valor, tal com fa Bion, a la *poiesi* comporta la impressió estètica de la poesia connectada amb el llenguatge. El llenguatge com l'element més significatiu del funcionament mental.

Sorprèn que, en comentar l'última obra de Bion, «Memòries del futur», i assenyalant que atribueix al títol de la tercera part «L'Alba de l'Oblivió» unes connotacions catastròfiques, Gaddini ho interpreta «com el segell trist i definitiu no només de la trilogia sinó de tota la seva recerca». Sembla que temés el segell que segons ell comporta el títol. Potser que hi ha un temor que trontolli tota la recerca realitzada o la mateixa vida. Jo em preguntaria, amb el lector, si Gaddini tem per la seva pròpia recerca sobre el que ell anomena «l'organització mental de base», o potser també per la seva vida, ja que va morir dos anys després de la publicació d'aquest article.

Sigui com sigui, Gaddini assenjala que la dificultat del treball analític passa per l'elaboració del pas del subjectiu a l'objectiu. Considera que hi ha un abisme entre l'un i l'altre que no cal discutir. D'altra banda, ho dóna com un fet acceptat, conegut o reconegut.

També em sembla que Gaddini veu la decisió de Bion de fer-se psicoanalista com un acte heroic, ja que expressa que ell ho veu com llençar al mar tot el que ha creat i ha desenvolupat fins aquell moment, en abandonar la carrera d'ensenyament per començar des de zero una altra formació i una altra praxi. Em resulta sorprenent que ho vegi així tenint en compte l'interès, al final de la vida de Bion, a tractar de mostrar que la cesura no és aquest tall tan impressionant que sembla que és, sinó que hi ha un procés de pas d'un estat a un altre. El que penso és que el que ens impressiona és precisament l'amenaça del canvi catastròfic, la por terrible del canvi de pas que fa que es visqui més la catàstrofe que no pas el canvi, que quedaria esborrat per la intensitat de la catàstrofe vivenciada. Els analistes hem de veure el procés d'aquest pas, d'una situació o d'una posició a una altra, d'una etapa a una altra.

Gaddini també expressa fins a quin punt queda colpit per la valoració que Bion fa de l'experiència. I, sobretot, de les diferents experiències creatives de base, com és l'experiència del coneixement, que comporta alhora l'experiència del coneixement en si mateix.

A l'últim paràgraf del seu treball, Gaddini explica les intencions que l'han portat a fer aquesta recerca i a escriure aquest treball sobre grups, per veure i fer-nos veure els descobriments sobre els fonaments dels grups com una contribució no «inesperada» al coneixement de «l'organització mental de base» que Gaddini postula com la seva conceptualització científica per entendre el desenvolupament, tan saludable com patològic, de la nostra ment humana i, implícitament, disminuir la cesura entre la seva conceptualització

del «funcionament mental de base» i la de Bion. Segurament és per això que fa dues parts del treball (una cesura inevitable per a ell): una que denomina «la creativitat en el llenguatge», i l'altra, més extensa i més important per les seves intencions, que descriu com la «lenta i primerenca descoberta sobre els grups» (que potser podem parafrasejar com la «lenta i tardana descoberta de Bion per part de Gaddini»). En intentar mostrar-nos aquesta segona part, Gaddini ens fa veure el valor de la poesia, que l'autor reconeix com a propi i apropiat per a tots els psicoanalistes; per això, lamenta que no s'hagi pogut publicar (igual que jo i segurament altres analistes) l'antologia poètica per a ús dels psicoanalistes veritables, no només dels titulats. La seva vídua, Francesca, va dir: «Desafortunadament, l'antologia acabarà afegint-se a la llarga llista dels seus treballs projectats però no escrits». Considero que aquí Gaddini fa un homenatge a Bion dient: «És el que els acostuma a passar, crec jo, a determinades persones en les quals la creativitat no és només el que apareix com a tal».

